

„Mind Jeruzsálemben születtünk”

Pierbattista Pizzaballa rövid teológiai méltatása

Várnai Jakab OFM

2016 májusában bejárta az egyházi sajtót a hír, hogy új szentföldi kusztost neveztek ki. Véget ért Pierbattista Pizzaballa tizenkét éves hivatali ideje, és a ferences rendi szabályzatoknak megfelelően mást neveztek ki helyére, mégpedig Francesco Patton addigi trentói tartományfőnököt. A kinevezést május 20-án hirdették ki, a hivatal átadása – az ünnepélyes bevonulással Jeruzsálemben a Jaffai kaputól a San Salvatore templomáig – június 6-án zajlott le. A téma újabb hírral gyarapodott, amikor június 24-én nyilvánosságra hozták, hogy a Szentatya elfogadta Fuad Twal jeruzsálemi latin pátriárka lemondását kora miatt, és Pizzaballát nevezte ki utódának, egészen pontosan: apostoli adminisztrátornak, betöltetlennek nyilvánítva a pátriárkai széket. A lelépő kusztos lényegében pihenés vagy szünet lehetősége nélkül kapott új feladatot.

Jelen írásunkkal azonban nem az egyházi híreket szeretnénk gyarapítani, hanem Pierbattista Pizzaballa teológiai méltatását szeretnénk elvégezni. Egy szentföldi kusztosnak nyilván nincs módja arra, hogy kötetekkel gyarapítsa a teológiai szakirodalmat. Pizzaballának is el kellett szakadnia addig művelt szakterületétől, a hebraisztikától. Az azonban jogos elvárás a szentföldi kusztossal szemben, hogy gondolatilag is fogja át feladatát, és beszédekben, cikkekben adjon mélyebb távlatot az aktuális kérdéseknek. Ezekből azután kirajzolódnak fontos teológiai témák, sarkpontok, lényeges és visszatérő gondolatok. Ezeket szeretnénk kiolvasni Pizzaballa kiadott előadásaiból és cikkeiből, elsősorban a kusztosi szolgálata végén megjelent gyűjteményből.¹

Ha jobban meg akarjuk nézni, kit is tanulmányozunk, előttünk áll egy fiatalember, aki Bergamo vidékéről származik, érettségi után – 19 évesen, 1984-ben – belép a ferences rendbe, és teológiai tanulmányokat végez Bolognában. Pappá szentelése után, 1990-ben elfogadja előljárójának döntését, hogy Jeruzsálemben tanuljon tovább teológiát. Ez rendszerint a ferencesek ottani biblikus intézetében, a Flagellatio² néven ismert doktori iskolában történik. Pizzaballát azonban a licenciátus megszerzése után (1993) a Héber Egyetemre küldték doktorálni, ami a szakmai kitekintés mellett az emberi kapcsolatokban is új teret nyitott számára. Kiválóan megtanult héberül, ezért nem meglepő, hogy megbízatásai között szerepelt a héber nyelvű katolikusok között végzett lelkipásztori munka is. Mindezekből 2004 nyarán kiszakadt, amikor 39 éves korában megkapta a kusztosi tisztséget. Hivatali idejét sokan a Kusztódia régóta esedékes modernizációs folyamataként tartják számon. Hogy csak egy területet említsünk, úgy képviselte a szentföldi ferenceseket a médiában, hogy néhány év alatt jelentősen megnőtt a Kusztódia ismertsége.

Nem próbáljuk meg Pizzaballát valamilyen kategóriába sorolni, egy jelzővel könnyen ellátható rekeszben elhelyezni. Bizonyos nézetekben például Nyugaton konzervatívnak számítana, saját közösségében viszont újítónak. A szentföldi ferences kusztó-

1 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore. Il Medio Oriente nel racconto del Custode di Terra Santa*, Edizioni Terra Santa, Milano, 2016.

2 A latin szó arra utal, hogy a Krisztus megostorozásának (*flagellatio*) színhelyeként számon tartott jeruzsálemi kolostor a székhelye a biblikus intézetnek a Via Dolorosán, a keresztút kezdőpontjának közelében.

dia alapvetően konzervatív teológiai opciók nyomán formálja véleményét, aminek oka lehet a megőrzésre irányuló beállítottság és az ortodox kereszténység mint környezet. Ugyanakkor a biblikus tudományokban a jeruzsálemi ferences intézet együtt halad az akadémiai közösséggel, és naprakész a tudományos elméletek ismeretében. Célunk tehát nem annyira egy egységes profil felrajzolása, hanem néhány jelentősebb teológiai gondolat közvetítése.

Helyhez kötöttség és egyetemesség

Az első és legfontosabb teológiai kérdés: A Szentföld tisztelete nem hangsúlyozza-e túl a kereszténységben egy földrajzi hely szerepét? Nem jelent-e visszalépést egy archaikus világkép felé – Mircea Eliade felfogását idézve –,³ ha a kereszténységben ilyen nagy jelentőséget tulajdonítunk egy földrajzi helynek? Maga Pizzaballa is felidézi ezeket az ellenvéleményeket:

„A leginkább elterjedt vélekedés szerint a kereszténység fontosnak tartja ugyan a Szentföldet és benne Jeruzsálemet, de nincs központi szerepe, hiszen az igaz imádók Istent »lélekben és igazságban« imádják (Jn 4,24). A zsidó vallásban viszont Jeruzsálem alapvető része az identitásnak, a muszlimok számára pedig a vallás pillére a zarándoklat a szent helyre. A keresztények túlnyomó része, úgy tűnik, anélkül éli vallását, hogy valaha is eljutna szentföldi zarándoklatra.”⁴

A keresztény élet gyakorlata valóban azon alapszik, hogy földrajzi helytől függetlenül lehetséges az üdvözítő közösség Istennel, Krisztusban, a Lélek által. Ezt a feltételt a teológiai kidolgozásban mindvégig fenn kell tartani. A teológiai válasz nem is akarja ezt tagadni.

Mielőtt az ellenvetésre válaszolnánk, érdemes röviden felidézni, mi is Jeruzsálem szerepe a zsidó és a muszlim vallásban. Sokszor csak a szűkszavú kijelentést halljuk: Jeruzsálem három vallás számára is szent város. A felidézett vélemény már sejteti, hogy a közös vonás mellett különbségek is vannak: mindhárom vallásban más a szerepe Jeruzsálemnek. A zsidó vallásban Jeruzsálem Dávid korától központi szerepet játszik. Az évszázadok során a város a népe körében lakozó Úr hűségének jelévé válik, a városhoz való személyes kapcsolódás, amely az ünnepekre való zarándoklásban is kifejeződik, a vallás egyre erősebb tényezője lesz. A 86. zsoltár néhány sora jól foglalja össze ezt az alapérzést:

Háza alapjait szent hegyén vetette meg, mert Sion kapuit szereti az Úr [...] „Ez is meg az is benne született, és őt maga a Fölséges erősítette meg!”
Az Úr bejegyzí a népek könyvébe: „Ezek mind itt születtek!”

Jeruzsálem szentsége „egyre nagyobb, ahogy közeledünk a Templomhoz és a Szentek Szentjéhez. [...] Ide jöttek imádkozni a zsidók, mert az ég kapuja a Templommal szemben van a népi hiedelem szerint, amelyet a Ter 28,17-hez szóló *Targum Neofiti* fogal-

3 VÖ. MIRCEA ELIADE: *A szent és a profán*, Európa, Budapest, 1987.

4 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 21–33., itt 24.

mazott meg.”⁵ Ez a ragaszkodás a Templomhoz és a szent városhoz jellemzi Jézus vallási alapbeállítottságát is, nélküle üzenete érthetetlen.⁶ Ezért azt kell mondanunk, hogy teológiai síkon is rendkívül aggasztó a muszlim körökben terjedő politikai indíttatású vélemény, hogy a templomtér nem is volt zsidó templom.⁷

A muszlim hagyomány Mohamednek a Korán 17. szúrájának 1. versében leírt éjszakai utazását helyezi Jeruzsálembe, és ezzel alapozza meg a véleményt, hogy „a muszlim vallás harmadik legszentebb helye”. Ennek nyomán vált zarándokhellyé is.

Az a szerep tehát, amelyet Jeruzsálem a zsidó, illetve a muszlim vallásban betölt, a keresztény felfogásban nem megalapozható. De ettől még lényegtelen-e a hely? Nélkülöz-e minden szerepet Jeruzsálem? A válasz annak átgondolásából fakad, hogy Isten Igéjének emberré születése, a megtestesülés egészen konkrét, meghatározott ponton érinti világunkat. Pizzaballa is ezt az érvelést követi:

„A kereszténység a megtestesülés vallása. Ennek általában az időbeli oldalát szoktuk említeni: »az idők teljességében« Krisztus megszületett. Elfogadható a szentföldi ferencesek által gyakran emlegetett kiegészítés, a térbeliség hangsúlyozása is. Ha az üdvösségnek van történelme, akkor földrajza is van. Az egyház emiatt őrizte meg kezdettől fogva a Jeruzsálemhez való különleges kapcsolódást, amely viszont soha nem jelentett olyan központi szerepet, mint a zsidó vagy a muszlim vallásban. Ez a kettősség érdekes módon fejeződik ki a Máté-evangélium húsvéti híradásában: »Az angyal azonban felszólította az asszonyokat: ‘Ne féljete! Tudom, hogy ti Jézust keresitek, akit keresztre feszítettek. Nincs itt. Feltámadt, ahogy előre megmondta. Gyertek, nézzétek meg a helyet, ahol nyugodott! Aztán siessetek, vigyétek hírül tanítványainak: Feltámadt a halálból, előttetek megy Galileába. Ott viszontlátjátok. Íme, tudotokra adtam.’« (Mt 28,5–7). A 6. vers aláhúzott részét arra vonatkoztatják, hogy a feltámadással a »hely« nem veszítette el minden jelentőségét. Ez a hely azonban mindig kapcsolódik a feltámadás örömhíréhez. Kezdetől fogva azért mennek el a keresztények »erre a helyre«, hogy megerősödjenek Krisztus mindenütt jelenlévő valóságában.”⁸

Ez a látszólag paradox folyamat lényegében minden szentföldi szent helyen átélhető. El lehet menni Sikkhembe, Jákob kútjához, és a görög ortodox templom oltára alatt meg lehet látogatni a kutat, amelynél Jézus találkozott a szamariai asszonnal. Itt szembe-sülünk a következő paradoxonnal: „Jézus éppen itt és nem máshol mondta, hogy Istent nemcsak itt vagy ott, hanem mindenhol lehet imádni.” A paradoxonokra jellemző, hogy nem kioltják a gondolati folyamatot, hanem elmélyítik, vagy segítik a túllépést a fogalmiságon túli valóság felé. Már a fentebb idézett evangéliumi szövegben, a János-evangélium 4. fejezetének párbeszédében is tetten érhető a konkrét helyre gondoló emberi szint és a „lélekben” valóságát megnyitó isteni szint. A találkozás során a szamariai asszony megnyíló hitében e két szint érintkezik, felfogja kapcsolatukat, meg-

5 FRÉDÉRIC MANNS: *Le judaïsme ancien. Milieu et mémoire du Nouveau Testament*, FPP, Jerusalem, 2001, 70.

6 Lásd a Katolikus Egyház katekizmusának 583–586. pontjait.

7 Ezt a vélekedést keresztény szempontból is barátságtalan gesztusként kell értékelnünk. Az Ószövetség mellett az evangéliumok és az Újszövetség szavahihetőségét is teljesen elfogadhatatlan módon kérdőjelezi meg. A *Temple Denial* jelenségét leírja DORE GOLD: *The Fight for Jerusalem*, Regnery, Jerusalem, 2007.

8 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 25.

teszi a belső lépést az isteni örömhír befogadásához. Ma is meríthetünk ott, Szikhemben ugyanabból a kútból, még emlékebe is elhozhatunk abból a vízből, amelyről Jézus azt mondta: „Aki ebből a vízből iszik, újra megszomjazik. De aki abból a vízből iszik, amelyet én adok, az nem szomjazik meg soha többé, mert a víz, amelyet én adok, örök életre szökellő vízforrás lesz benne” (Jn 4,13b–14). A feltámadás örömhíre nem oltotta ki a hely jelentőségét, és ha a Máté-evangélium ezt mindjárt az angyal szavaként adja elénk, akkor éppoly eredendőként kell felfognunk a feltámadás örömhírével.

Ezért beszélhetünk tehát az „üdvösség földrajzáról”. A megtestesülés valóságát jelentő térbeli koordinátákra is alkalmazni lehet a Gal 4,4 szavát: „amikor érkezett az idők teljessége, az Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született, és ő alávetette magát a törvénynek”. Az adott hely így egyfajta „térbeli teljességet” is jelent, amivel lényegében eljutottunk a „történelem” fogalmához, hiszen abban nem csak a kronológia számít. A Szentföld teológiai szerepe ezért nem is annyira a térbeli pont hangsúlyozása az időbeliséggel szemben, hanem a történelem helyes, teljes fogalmának helyreállítása bennünk.

Hogyan „közepont” számunkra Jeruzsálem?

Hogyan tudnánk megfogalmazni Jeruzsálem központi szerepét? A megtestesülés valósága mellett van egy másik szempont is, amely nem az „idők beteljesedését” tekinti, hanem egy kezdetet mond ki: az egyház létrejöttét.

„Jeruzsálem az egyház számára »anyaegyház«. Ez a közösség »szülte« a többi, ezt nem máshonnan alapították, hanem maga az Úr hívta életre. Nem apostolok alapították, hanem az apostolok innen indultak el, hogy másutt az egyházi közösségeket megalapítsák. A jeruzsálemi helyi egyház hivatása ezért mindig egyetemes: utalás a kezdeti egységre és összhangra.”⁹

Nagyon fontos az a három egyháztani szempont, amellyel itt Pizzaballa Jeruzsálem szerepét árnyalja: a jézusi alapítás eredeti szándéka, az „eredet apostolisága” és az egyetemesség hivatása.

Nézzük először a jézusi alapítást. Bár Rómában, a lateráni bazilika homlokzatán olvasható a felirat, hogy minden templom „anyja és feje” (*mater et caput*), az üdvtörténelem tér-időbeli szemléletében mégis Jeruzsálem a kezdet. Ennek jelképe a szentföldi ferencesek címere, az egyenlő szárú kereszt négy kis kereszttel a négy sarkában: Jeruzsálemből a *négy égtáj felé* jut el az evangélium. Jeruzsálemben egy egyházi közösség szüntelenül emlékeztetve van arra, hogy „maga az Úr hívta életre”. Ebben nagy erőforrás rejlik az evangéliumi megújuláshoz. Ezt a különleges egyházi küldetést másutt így írja le Pizzaballa:

„Nekünk, mint a Szentföldön élő keresztény közösségnek először is azt kell felfedeznünk, hogy ott élünk, ahol minden elkezdődött. De nem pusztán helyekről van szó: mi a megtestesülés élő emlékezete vagyunk, amely nemcsak az időben, hanem egy adott térben is játszódott le. Eltökélten élni ebben a térben – hivatás és az egész egyháznak tett szolgálat. Feladatunk tehát az, hogy ennek tudatát élesszük magunkban. A lelkipásztorok és a hívők mindazokban

9 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 26.

az egyházakban, amelyek a Szentföldön élnek, mélyítsék el ismereteiket a Szent Helyekről, amelyek az evangelizáció és az imádság fontos alkalmai, azon túl, hogy a szentföldi keresztény identitás biztos pontjai. Főleg Jeruzsálemet nem szabad úgy nézni, mint csupán egymással küzdő frakciók harcterét: továbbra is a kezdeti és végpontja mindenkinek, aki Ábrahám hitét osztja.”¹⁰

A 86. zsolttár szavát ezen a ponton vonatkoztathatja magára a keresztény ember. Mi is „mind itt születünk” a keresztség által.¹¹ Hozzá kell azonban tennünk, hogy a kezdethez való ilyen közvetlen kapcsolódás mellett ugyanakkor ez a közösség kétezer év történelmét is magán hordozza, mégpedig igen erős történelmi tudattal a hagyományok, jogok és privilégiumok terén. Sajátos együttese alakul ki ezért Jeruzsálemben az eredetre való szüntelen utalásnak és a történelmi örökség meghatározó jelenlétének.

A második jelleg az „eredet apostolisága”. Az egyházzól megvalljuk a Credo elimádokozásakor, hogy hiszünk annak apostoliságában. Ennek egyik jelentése az eredet apostolisága. Bővebb kifejtést igényel talán a harmadik jelleg, az egyetemesség hivatása. Pizzaballa szerint Jeruzsálem képviseli az egyetemességre és az egységre szóló hivatást. Ez a pünkösdi jelenetében tűnik szemünkbe leginkább. Ahogy az Apostolok cselekedetei felsorolja a zarándokok származási helyeit, azt érezteti, hogy az egész világ együtt van. Születése pillanatában az egyház máris egyetemes és ezért sokszínű. „Jeruzsálem állandó emlékeztető számunkra, hogy a kezdetkor összhang és egység érvényesült.”¹² A jeruzsálemi egyház ezért nem egyszerűen egy helyi egyház a sok közül, ahol történetesen sok arab keresztény és néhány külföldi él, hanem helyi valóságában is az egyház egyetemességét idézi fel. Abban is, hogy olyan helyen, olyan térségben van jelen, amely évezredek óta a népek és kultúrák érintkezési pontja.

Az „egység” említése nem véletlen. A készületlen látogató a Szentföldön olykor az egység hiányát érzékeli, és megütközik. Hogyan bánjunk ezzel a tapasztalattal?

„A keresztény felekezeteknek mind megvan a maguk központja valahol mástutt a világban, de szívük, mindegyiküké, Jeruzsálemben dobog. A mai jeruzsálemi felekezeti sokszínűségnek van pozitív nézete: élő kapcsolatban vannak egymással, és működő viszony alakult ki a szolgálatban.”¹³

Minden zarándoknak meg kell magában válaszolnia a kérdést, hogy mi is a „mai jeruzsálemi felekezeti sokszínűség” pozitív nézete. Pizzaballa szerint ez a nézőpont nem sajátítható el a versengés és széthúzás jegyében. Amit itt látunk, az a kommunió egyháztanának megvalósulása. Pizzaballa ezt igyekezett valóra váltani: nem veszekedni a többi felekezettel, hogy „kié a Szentföld”, hanem amiben csak lehet, összefogni, rendelkezésükre állni, segíteni egymást. Hozzáállásának egyik gyümölcse, hogy a Szent Sír restaurálásáról meg tudott egyezni a görög és az örmény püspökkel, és 2016 húsvétja után kezdetét vette a rég várt felújítás. Az alábbi idézet jól foglalja össze Pizzaballa szemléletét:

10 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 38.

11 VÖ. GIUSEPPE CAFFULLI – CARLO GIORGI (ed.): *Gerusalemme. Dove tutti siamo nati*, Edizioni Terra Santa, Milano, 2016. Az interjúkötetben neves személyiségek vallanak arról, mit jelent számukra Jeruzsálem.

12 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 26.

13 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 27.

„Igaz, hogy a szent helyek itt sokszor a vallások és felekezetek közötti feszültségek helyei is. Ugyanakkor az is igaz, hogy a világon sehol másutt nem találjuk meg a vallásközi és ökumenikus együttélés ilyen gazdagságát a barátság őszinte törekvése alapján. Így nézve a Szentföld valóban az emberi együttélés csodája az egyetlen Isten nevében, a kereszténység esetében pedig az ökumenikus együttélés csodája Jézus Krisztus nevében. Tény, hogy a megoszlás jeleire nagyobb fény vetül, mint a testvériség és tisztelet sokkal számosabb jeleire.”¹⁴

Ha a történelem régebbi válságos időszakával hasonlítjuk össze, akkor valóban elmondhatjuk, hogy a felekezetek közötti viszonyban ma sokkal jobban érvényesül a testvériség. Egy másfajta elemzés volna hivatott eldönteni, hogy ebben mekkora szerepe van annak, hogy a felekezetek ma már kevésbé közvetlen befolyás alatt állnak az egyes országok és kormányok részéről. Néha úgy sejthető, hogy ha az egyházi közösségeket hagyják egyszerűen csak keresztényként élni, motivációikat Krisztusból meríteni, akkor kevesebb a versengés közöttük.

Izrael és az egyház

Pizzaballa gondolkodásában érvényesül az, amit Hans Kessler az általa írt krisztológiai traktátus bevezetésében mond: „Az Ószövetség Jézusnak nemcsak előkészítő előtörténete, hanem benső előfeltétele, sőt Jézusnak és a Krisztusba vetett hitnek marandó alkotóeleme.”¹⁵ Egy szerzetespap számára, aki tudományos szinten foglalkozik hebraisztikával, és a mai héber nyelvet is ismerve lelkipásztorkodik, nehezen képzelhető el más kiindulópont. Józanul állapítja meg azonban, hogy a tudományos, vallási párbeszéd alkalmi igen szűkek a judaizmus és a kereszténység között, és azoknak sincs társadalmi kihatásuk.¹⁶ Ennél jelentősebbnek tartja az „élet párbeszédét”, a hétköznapi érintkezést a két vallás tagjai között. Ennek jegyében sokat tett azért, hogy legyenek ferencesek, akik a kereszténységet illetően tájékoztatást tudnak adni középiskolai és egyetemi szinten a diákok számára. Sajátos találkozási pontja továbbá a két vallásnak és kultúrának a héber nyelvű katolikusok körében végzett lelkipásztori munka. „A héber nyelv egyre inkább a helyi egyház egyik nyelvéné válik. A katolikus egyházat nemcsak arabok, idegenek és zarándokok teszik ki, hanem héber nyelvű izraeliek is tartoznak hozzá.”¹⁷ Végül megnyilatkozásaiban Pizzaballa többször is felidézte, hogy az egyház a II. Vatikáni Zsinaton egy külön határozatban rendelkezett az Izraelhez való viszonyról a *Nostra Aetate* 4. pontjában, amely részét kell, hogy alkossa a hitoktatásnak is.¹⁸

14 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 44.

15 HANS KESSLER: Krisztológia, in Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve I.*, Vigilia, Budapest, 1996, 254.

16 Vö. PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 56.

17 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 55.

18 A legjobb bemutatás ehhez: REINHARD NEUDECKER: *Az egy Isten sok arca*, Magyar Keresztény-Zsidó Tanács – Mérleg, Budapest, 1992.

A Szentföld „élő kövei”

A Szentföld teológiájának van végül egy olyan eleme is, amelyet ezzel a mondattal szoktak fémjelezni: az itteni keresztények dolga nemcsak a holt kövek őrzése, hanem az élő kövek szolgálata is. A Szentföld sajátos lelkipásztori feladat is. A történelmi korok adta lehetőségek szerint a ferencesek tevékenységét sem csupán a „helyek” őrzése jelentette, hanem iskolák, plébániák, szociális intézmények fejlődtek ki munkájuk nyomán régtől fogva. Ennek a lelkipásztori szemléletnek az alapjában egy meghatározott teológiai látásmódot találunk:

„A bibliai felfogásban az istenség nem valamilyen »térben« lakik, amely csak neki van fenntartva. Azért jön el, hogy »népe körében« lakjon. Elkíséri a népet a szabadulás útján. A »szent föld« nem egy üres, Istennek fenntartott terület tiszteletét jelöli, hanem kapcsolódik az ott lakókhoz is. Isten jelenléte a világban az ő népén keresztül válik felfoghatóvá.”¹⁹

Az egyháztan ezek szerint mindig valamiképpen válaszol a kérdésre: hol van Isten jelen a világban? A bibliai alapú egyháztan nem maradhat meg a „templom” ószövetségi-dávidi felfogásánál, hanem a teljes újszövetségi kinyilatkoztatás alapján kell, hogy gondolkodjon. Az „új templom” Krisztus, de az egyház is az 1Pét 2,5 szerint: „magatok is, mint élő kövek, épüljétek lelki házzá, szent papsággá”.

„A szent helyek keresztény üzenete nem egy titokzatos tapasztalat, amelyben külső embernek nem lehet része, hanem olyan tapasztalat, amely a szívet, létezésünk legmélyebb értelmét érinti: egy olyan Isten megtapasztalása, aki valóban jelen van az ember esendőségében, és minden embert elkísér életútján.”²⁰

A szentföldi szent helyek tehát állandó utalások a *jelenlétre*, amelyet Isten vállalt és vállal ebben a világban. Újabb példáját látjuk az egyetemesség és a helyhez kötöttség egyszerre érvényesülő, termékeny paradoxonának. Pizzaballa mély meglátásokban gazdag elemzést közöl ennek jegyében Márk evangéliumának kezdetéről. Működése elején Jézus Kafarnaumban telepszik le. „Jézus eljön, hogy egy sebzett és darabokra tört, Isten és ember számára lakhatatlanná vált földön lakjék, és ezt egyszerűen, népének életében osztozva teszi.”²¹ A zsinagógából kijövet Jézus Péter anyósához megy, és meggyógyítja (1,29–31). „Jézus itt egy másik törésvonalba lép be, amely az embert az embertől választja el. [...] egyszerűen belép oda.”²² A *jelenlét* a Márk-evangélium és a Szentföld valóságát tükrözve egészen sajátos isteni lépés által valósul meg: belépés a megtört emberi valóságba, emberi világunk törésvonalába, életünk sebeibe. A megváltás feltétele ez a belépés. Elemzésében Pizzaballa ezt így fejt ki:

„Kafarnaum arról tanúskodik, hogy az ember valóságos élete az Istennel való találkozás igazi Szentföldje. Istennel úgy találkozhatunk, hogy az ő módjára élünk, ez pedig a kapcsolat, a nyitott találkozás. Immár ismét létezik tehát egy találkozási hely Isten és miköztünk, ez pedig a valóság, ahogyan van. A

19 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 43.

20 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 47.

21 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 74.

22 PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 75.

másokkal és másokért élt élet az Úrral való találkozás egyetlen helye. »Élet« alatt nem valami elvont dolgot értünk, hanem a valóságos életet, és még aki kevésbé ismeri a saját szívét, az is tudja, hogy ezt mennyire megjelöli a bizonytalanság és a bűn. Nincs olyan istentapasztalat, amelynek ne kellene átmennie életünk fájdalmas és gyönyörű drámáján. Az üdvösség a mi utcánkban játszódik: az apostolok ezt látták és ezt szemlélték. A Szentföldön élve egy idő után erre a meggyőződésre jutottam. Nem könyvekből tanultam, hanem megadatott, hogy átélhessem. A Szentföld ebből a szempontból rendkívüli hely.”²³

Az ember „valóságos élete” a „szent föld”, ezért a szentföldi keresztények egyénileg és intézményeik révén aktívak a segítségnyújtásban. E szemlélet alapján a zarándoklatokhoz is egyre többször kapcsolódik látogatás helyi intézményekben, iskolákban, találkozás ott élő keresztényekkel. Ennek igazi megalapozását Pizzaballa végül nem az elméleti teológiában látja, hanem a személyes vallomás hangját üti meg, és átélésre hivatkozik. A teológiai méltatást ezért zárjuk az ő szavaival:

„A mi dolgunk csak ez lehet: úgy tenni, ahogy Jézus, vagyis eltökélten lakni ezt a sebzett és darabokra tört világot.”²⁴

²³ PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 76.

²⁴ PIERBATTISTA PIZZABALLA: *Il potere del Cuore*, i. m., 77.